

STUDIEHANDLEDNING

Riggat – hur tron på meritokratin minskar chansen till en klassresa

ETT RIGGAT SAMHÄLLE

Vi har fått lära oss att ojämlikhet är rättvist. Den som lyckas förtjänar sin framgång, den som misslyckas har inte ansträngt sig. I meritokratis Sverige är klassresan möjlig för alla som arbetar hårt.

I själva verket har den sociala rörligheten inte ökat på 70 år. De högutbildades barn har 900 procent större chans än de lågutbildades att läsa på universitetet. 1700-talets elit är fortfarande en elit. Och klassresor är aldrig en bot på klassklyftor.

Men den falska tron att vi lever i ett rättvist samhälle förräder möjligheten att skapa det.

I boken ”Riggat: hur tron på meritokratin minskar chansen till en klassresa” avtäckes journalisten Petter Larsson med hjälp av aktuell forskning ett samhälle som är riggat till de rikas och välutbildades fördel – och som de flesta andra förlorar på.

Studieplanen är fördelad på sex träffar som följer bokens kronologiska och tematiska uppdelning. Naturligtvis kan man slå ihop olika teman på samma träff, eller strunta i något tema.

LÄS- OCH FILMTIPS

Vill ni fördjupa kunskaperna kring klassresor, ojämlikhet och meritokrati finns en rad böcker och skrifter att läsa, utöver det omfattande forskningsmaterialet. Petter Larsson har till sin bok använt sig av bland annat följande verk:

- ”2034: meritokratis uppgång och fall” Michael Young, Atlas 2021.
- ”The Tyranny of Merit” Michael J Sandel, Allen Lane 2020.
- ”Om man älskar frihet” Nina Björk, Wahlström & Widstrand 2020.
- ”Djursholm – Sveriges ledarsamhälle” Mikael Holmqvist, Atlantis 2016.
- ”Jämlikhetsanden”, ”Den inre ojämlikheten” Richard Wilkinson och Kate Pickett, Karneval 2011, 2018.

- ”Göra sig kvitt Eddy Bellegueule”, ”Vem dödade min far”, ”En kvinnas frigörelse”, Édouard Louis, Wahlström & Widstrand 2015-22.
- ”Tillbaka till Reims” Didier Eribon, Verbal 2018.
- ”Against Meritocracy. Culture, power and myths of mobility” Jo Littler, Routledge 2018.

PRAKTISKT STÖD TILL CIRKELLEDARE

Den här delen är ett stöd för dig som cirkelledare och kursledare. Den innehåller praktiska tips när det gäller hur man leder en cirkel och förslag på upplägg av den. Välkommen som cirkelledare i ABF!

En studiecirkel är ett gemensamt lärande där en grupp tillsammans beslutar både om vad de vill studera och hur cirkeln ska läggas upp. I varje grupp ingår en cirkelledare, som oftast är den som har kontakten med studieförbundet. Det är ledaren som är ansvarig för att arbetsplanen följs men gruppen förväntas vara delaktig i arbetet.

En viktig uppgift för ledaren är att hjälpa till att skapa ett generöst klimat där alla känner sig välkomna och inkluderade. Studiecirkeln som studieform kännetecknas bland annat av tid för reflektion och diskussion. Det är viktigt att ledaren ger plats och tid för deltagarnas tankar och frågor.

Samtalen kan delas upp så att de genomförs i helgrupp ibland och i mindre grupper ibland. För en del människor är det svårare att prata i större grupp och genom att variera hur samtalen genomförs får alla en större möjlighet att våga bli delaktig.

Liten checklista om studiecirkeln:

- Cirkeln ska bestå av minst nio studietimmar (en studietimme = 45 min) uppdelat på minst tre träffar.
- Deltagarna samlas högst tre gånger per vecka och träffarna får inte hålla på längre än fyra studietimmar vid varje tillfälle.
- Vi rekommenderar att ni är mellan sex och tolv personer. Tre deltagare inklusive ledaren är minimum. Max är 20 personer.

- En av er ska ha rollen som cirkelledare.
- Deltagarna ska vara 13 år eller äldre.
- Åtminstone tre av cirkeldeltagarna ska vara närvarande varje gång.
- Ni bestämmer själva vad ni ska lära er, och hur ni ska lära er det.
- Verksamheten får inte ha ett kommersiellt syfte.

Hur arbetar man i en studiecirkel?

Kanske har du varit cirkelledare tidigare eller själv gått en studiecirkel så att du känner till grundtanken. Om inte så är det viktigt att du får en känsla för hur man arbetar i en studiecirkel. Grundtanken är att alla i cirkeln delar med sig av sina kunskaper och att man lär sig tillsammans.

Demokrati och delaktighet är två viktiga hörnstenar i en studiecirkel. Alla ska kunna påverka och känna sig delaktiga i arbetet. Det är det arbetsätt som gör att många upplever en studiecirkel som ett socialt givande, roligt och kreativt sätt att lära sig tillsammans.

Vad är viktigt i rollen som ledare?

För dig som ledare gäller det att skapa ett generöst klimat där alla känner sig delaktiga. Eftersom studiecirkeln bland annat kännetecknas av tid för reflektion och frågor så är det viktigt att du som ledare ger plats och tid för det. I början av varje träff bör du öppna för frågor från föregående träff och berätta om dagens arbete. I slutet av träffen är det också viktigt att du lämnar tid för reflektion och frågor.

I grupper brukar det oftast finnas några som har lättare än andra att uttrycka sig och ta plats. Som ledare är det din uppgift att se till att så många som möjligt deltar i samtalen. Frågor som ”Är det här något du känner igen?” eller ”Nu vill jag höra hur du tänker” är inbjudande meningar till en person sitter tyst. Du kan också ha rundor, där alla får säga något. En grupp utvecklas hela tiden och för en del tar det några gånger innan gruppen känns så trygg att de vill delta i samtalen.

Försök att uppmärksamma alla i gruppen. Det är ett bra sätt att få deltagarna att känna sig sedda och som en viktig del av gruppen. Oftast är deltagarna nöjda, men det händer att någon ibland är missnöjd med ett gemensamt beslut. Det bästa du kan göra som ledare i det läget är att fråga varför personen inte är nöjd

och sedan lyssna. Går saken inte att lösa kan det ändå skapa ett lugn i gruppen genom att du lyssnat på deltagaren som känt sig missnöjd. Deltagaren har blivit sedd. Ett samtalsklimat med högt i tak främjar förutsättningar för lärande. Att våga vara nyfiken, våga säga lite fel ibland och våga kasta sig in i diskussioner är utvecklande för hela gruppen.

Då du jobbar med en studiecirkel är det viktigt att tänka på att din roll som cirkelledare handlar om att öppna upp för ett gott klimat, skapa en god stämning i gruppen, lika väl som att vara kunnig i ämnet som cirkeln behandlar. Du behöver inte kunna allt som ledare. Att själv visa att du behöver ta reda på saker och lära dig mer innebär att du skapar ett klimat i gruppen som säger att det okej att inte veta allt.

Anmäla studiecirkeln till ABF

Börja med att skicka uppgifter om studiecirkeln till ABF via www.malmo.abf.se/malmo/studiecirkel. Stäm av upplägg och form med deltagarna. Vad finns för förslag och önskemål? Lär er tillsammans!

Cirkelledarutbildning

För att bli cirkelledare hos ABF börjar du med att gå en introduktionsträff. Här får du vårt introduktionsmaterial och en första inblick i ABF, folkbildningen och cirkelledarrollen. Vill du fördjupa dina kunskaper går du cirkelledarutbildning GRUND. Utbildningen ger dig kunskap och verktyg som du kommer att ha nytta av i många sammanhang, som demokratiskt lärande, kommunikation och ledarskap. Anmäl dig här: www.malmo.abf.se/malmo/cirkelledare.

Praktiska saker att tänka på

Det finns en del praktiska saker att tänka på som cirkelledare.

- Registrera närvaron för deltagarna på arretjanst.abf.se.
- Se till att den tekniska utrustning som krävs för studiecirkeln finns tillgänglig och fungerar.
- Den första gången är det extra viktigt att vara ute i god tid, så deltagarna känner sig välkomna. Ställ iordning i lokalen. Försök sitta så att alla ser varandra. När ni lämnar lokalen ska den vara återställd.
- Kom ihåg att tala om för deltagarna att det är ABF som arrangerar studiecirkeln. Om det i en förening som cirkeln genomförs så berättar du att det är ett samarbete med ABF.

ABF ÄR ARBETARRÖRELSENS STUDIEFÖRBUND

ABF är din plats för radikal folkbildning, samhällsförändring och framtidstro. Vi är ett studieförbund och en mötesplats. Genom att organisera oss och lära av varandra, lägger vi tillsammans grunden till en hållbar värld.

På ABF kan du engagera dig i föreningsliv, gå på föreläsningar och delta i studiecirklar. Tre områden som är extra viktiga för oss är klass, klimat och antirasism.

Det här hjälper ABF till med:

- Studiematerial
- Cirkelledarutbildningar
- Funktions- och styrelseutbildningar
- Folkbildningens pedagogik och metoder
- Tips och idéer för era folkbildande studier
- Lokaler (föreläsningssalar, studierum m.m.)
- Kontakter och nätverk
- Möjlighet till kostnadsersättning
- Försäkringar för deltagare
- Tillgänglighet
- Utbildning inom projekt, arrangörsskap och kommunikation
- Råd om finansiering
- Workshop- och projektrum ni kan jobba i
- Poddstudio
- Teknik på plats och för utlån

Läs mer om oss på www.malmo.abf.se.

FÖRSTA TRÄFFEN

Första träffen bör inledas med:

- En presentation av studiecirkeln. Prata om tanken med studiecirkeln och vilka mål ni vill bestämma er för.
- Presentation av deltagarna, vad är deras intressen, kunskaper och förväntningar? Ta tillvara deltagarnas kunskaper och erfarenheter. Det finns bra tips nedan.
- Fördela uppgifter eller läsning till nästa möte.

På den första träffen är det extra viktigt att ta tid åt att alla ska få prata och känna sig delaktiga. Det underlättar för senare träffar om alla fått prata ordentligt i början. Välkomna alla och presentera dig själv. Berätta om idén med studiecirkeln, att ni lär er tillsammans och att det är viktigt att alla deltar. Berätta om temat för den här studiecirkeln, din roll som cirkelledare och varför du vill leda just den här studiecirkeln. Prata också lite kort om vad ABF är och varför ABF finns.

Gå igenom studieplanen och låt deltagarna komma med förslag. Det är viktigt att alla är med i samtalet, så att alla är överens om upplägget och målet för cirkeln. Kom även överens om några ”regler” för diskussionerna, hur ni ska bemöta varandra och arbeta tillsammans så att cirkeln blir så givande och konstruktiv som möjligt.

Gå igenom praktiska saker som tider, fikaschema, kontaktuppgifter, gemensamma mail- och telefonlistor, hur man kommer in och ut ur lokalen och så vidare. Det kan också vara idé att göra en Facebookgrupp.

Låt deltagarna intervjua varandra två och två i ca fem minuter och därefter presentera varandra för resten av gruppen. Några saker som kan vara intressanta att ta reda på intervjuerna är namn, bostadsort, sysselsättning, något fritidsintresse, varför man anmält sig till cirkeln, och inte minst vilka förväntningar de har. Anteckna gärna, för här kan det finnas uppslag till samtalsämnen under cirkelns gång.

Förslag på diskussionsfrågor

I kapitel 1-3 beskriver Petter Larsson hur berättelserna om klassresan är en viktig del i vår förståelse av samhället och oss själva och han klargör hur vi kan mäta social rörlighet.

Larsson hävdar att en stor andel av svenskarna bekänner sig till det han kallar meritokratism, där man menar att både rikedom och fattigdom är något individen förtjänat. Vad tänker ni själva? Vilka faktorer påverkar ekonomisk framgång och social status?

I vilka sammanhang är en det rimligt att bedöma folk efter formella meriter? I vilka sammanhang bör vi använda andra måttstockar?

Larsson skiljer på det han kallar absolut och relativ social rörlighet. Men vad är viktigast för ett samhälle: en hög social rörlighet för individerna, eller ”den kollektiva klassresan” bort från den värsta fattigdomen? Finns det en motsättning?

ANDRA TRÄFFEN

Börja varje träff med att ta en runda kring hur de upplevde den förra träffen och prata lite om de tankar som uppkommit. Har ni slagits av något som ni upplevt i den politiska vardagen utifrån de diskussioner ni förde sist?

Förslag på diskussionsfrågor

Kapitel 4-11 visar att den sociala rörligheten på områden som yrke, utbildning och inkomst är begränsad, framförallt bland de rikaste och de fattigaste. Chansen till klassresor verkar inte ha ökat på 70 år trots stora samhällsförändringar.

Hur väl stämmer det in på era egna liv, om ni tittar på er släkthistoria? Vad har ni ärvt och på vilka sätt är ni annorlunda än era föräldrar och andra släktingar? Vilka ”möjlighetshorisonter” är ni uppvuxna med?

Mycket tyder på att ekonomiskt jämlika länder har en högre rörlighet än ojämlika. Men är det jämlikheten i sig själv, eller är det andra saker, till exempel utbildningssystemet eller hur arbetsmarknaden fungerar, som orsakar detta? Vilka mekanismer kan ni se?

En del studier av släkter och släktnamn tyder på en mycket större social tröghet än man tidigare tänkt sig. Finns det släktresurser – till exempel pengar, förebilder, kunskaper – som ni har kunnat använda er av i livet? Hur går det praktiskt till?

TREDJE TRÄFFEN

Börja varje träff med att ta en runda kring hur de upplevde den förra träffen och prata lite om de tankar som uppkommit. Har ni slagits av något som ni upplevt i den politiska vardagen utifrån de diskussioner ni förde sist?

Förslag på diskussionsfrågor

I kapitel 12-13 berättas om hur genetiska förklaringar till samhällets skiktning vunnit mark, där de begåvade belönas och de obegåvade sorteras bort. Men också om det intrikata samspelet mellan biologiskt arv och social miljö.

Vad får det för konsekvenser för samhället och politiken om ojämlikheten till stor del sägs bero på olika genetisk begåvning?

Är det rättvist att belöna begåvning? Till exempel inom idrott, musik eller vetenskap?

Vad får de biologiska olikheterna mellan människor för konsekvenser för idealet om lika startmöjligheter och en ”rättvis tävling”? Bör vi kompenseras för våra medfödda nackdelar, bör de mest begåvade hållas tillbaka? Hur då?

FJÄRDE TRÄFFEN

Börja varje träff med att ta en runda kring hur de upplevde den förra träffen och prata lite om de tankar som uppkommit. Har ni slagits av något som ni upplevt i den politiska vardagen utifrån de diskussioner ni förde sist?

Förslag på diskussionsfrågor

I kapitel 14-18 pekar Larsson ut några av de problem som själva tron på meritokratin skapar: bland annat hur ojämlikheten betraktas som rättvis, hur statusstressen ökar i samhället, hur betygshetsen i skolan får eleverna att må sämre och hur självförakt och självgodhet frodas.

Larsson hävdar att tron på en meritokratisk rättvisa är det som gör att folk accepterar en ökande ojämlikhet. Men finns det andra orsaker? Vad tycker ni själva vore rättvisa löner: hur mycket mer eller mindre bör en läkare, ett statsråd och en storbolagsdirektör tjäna i förhållande till en undersköterska, en lärare eller en städare? Gör en lista och diskutera varför!

Går det att skapa en skola som inte bygger på sortering i hierarkier? Eller är det inbyggt i själva skolformen? Hur upplevde ni själva skoltävlingen om resultat och betyg när ni gick i skolan?

Hur ser ni på idén om personligt ansvar? Vilket eget ansvar har en lågutbildad person för sin situation i ett land som Sverige? Vilket ansvar har en fattig? En arbetslös?

FEMTE TRÄFFEN

Börja varje träff med att ta en runda kring hur de upplevde den förra träffen och prata lite om de tankar som uppkommit. Har ni slagits av något som ni upplevt i den politiska vardagen utifrån de diskussioner ni förde sist?

Förslag på diskussionsfrågor

I kapitel 19-20 för Larsson fram tesen att det finns en koppling mellan social status och att man röstar på ett högerradikalt parti. Det högerradikala röstandet drivs av en vilja att uppvärdera de lågutbildade infödda människors status visavi eliterna, kvinnorna och framförallt invandrarna.

Vilka egenskaper, handlingar eller positioner tycker ni ger hög och låg status i yrkeslivet och i samhället i stort?

Har ni egna erfarenheter av statusförlust? Hur kändes det? Vilka grupper i samhället mäter ni er med?

Larsson pekar på hur statuspolitik aktivt bedrivits både av borgerligheten och av ytterhögern. Hur skulle en statuspolitik från vänster kunna se ut?

SJÄTTE TRÄFFEN

Börja varje träff med att ta en runda kring hur de upplevde den förra träffen och prata lite om de tankar som uppkommit. Har ni slagits av något som ni upplevt i den politiska vardagen utifrån de diskussioner ni förde sist?

Förslag på diskussionsfrågor

I det sista kapitel 21 skissas en tredelad strategi för att öka den sociala rörligheten, minska statuskampen och göra den meritokratiska sorteringen mindre viktig. Huvudtesen är att ett mer ekonomiskt jämlikt samhälle skulle lösa eller mildra många av de problem som beskrivits.

Larsson menar ju att vi aldrig kan komma i närheten av ”lika möjligheter”. En tänkbar slutsats vore att vi därför helt borde överge ambitionen att öka den sociala rörligheten, och istället prioritera att belöna olika utbildningar, yrken och så vidare mer jämlikt. Håller ni med? Eller är social rörlighet ändå ett värde att sträva efter?

Hur ser ni på idéerna om lottning? I vilka sammanhang vore lottning mer rättvist än att värdera meriter?

Vilka strukturer kan byggas för att öka jämlikheten, så att målarens dotter och professorns son får lika goda liv i nästa generation?

Nu har ni läst och diskuterat hela boken. Har den förändrat er bild av er själva och/eller av hur samhället fungerar? Om så, på vilket sätt?

EN LEVANDE FOLKBILDNING.

EN LEVANDE DEMOKRATI.

www.malmo.abf.se